

‘Wat een verschil...!’

Jeugdherinneringen uit de jaren 1910 -1930

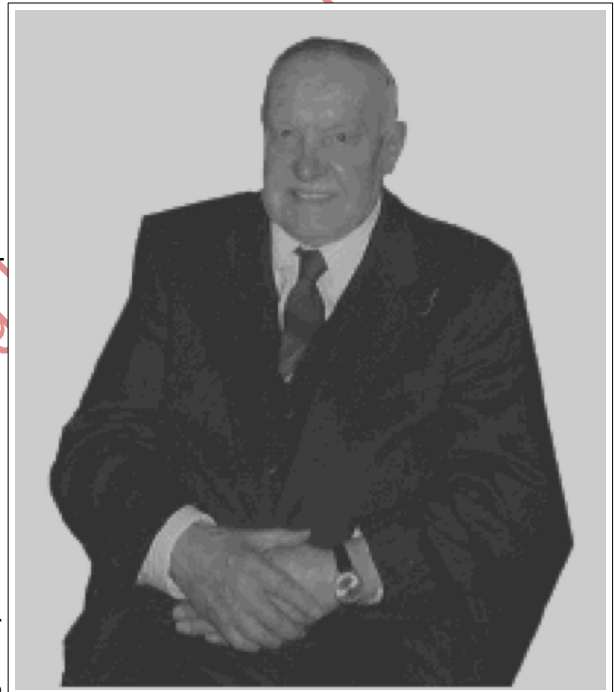
Benedict Wydooghe

Vertellingen van zij die de geschiedenis als het ware meegemaakt hebben, scherpen, meer dan geschreven bronnen, het inlevingsvermogen aan. Ze stimuleren de correcte voorstelling van zaken en brengen de geschiedenis dicht bij ‘het echte leven.’ In een boekwerk met als studieobject de twintigste eeuw mogen ontmoetingen met dergelijke bevoorrechte getuigen dus niet ontbreken. Mijn oudste buurman en ondervoorzitter van de heemkring, Albert D’Heedene, nu zesennegentig jaar, is zo’n figuur.

Zijn kindertijd speelt zich af in het Lichtervelde van voor de eerste oorlog. Voor een interview waarin hij hierop terugblijkt, ging ik hem in april laatstleden opzoeken.

Als tiener maakt hij de grote oorlog mee en geniet kort daarna van zijn ‘jonk leven’. Albert blijkt een scherp observator en kan zich heel wat zaken uit die tijd voor de geest halen. Andere herinneringen worden helaas vager en verliezen hun precieze contouren. ‘Wat een verschil’ is een frase die hij tijdens het onderhoud talloze keren uitspreekt en het hemelsbrede onderscheid tussen begin en einde van de twintigste eeuw, van *zijn* eeuw, samenvat.

Als ik Alberts huis -een voormalige brouwerij- aan het kerkplein binnenstap, hebben de klokken net tien uur geslagen. Albert woont hier sinds 1931. Ik wacht niet tot hij de deur openmaakt. Ik mag binnenstappen. Dat is de afspraak, Albert is niet meer zo goed te been. Hij wacht op me *in de voorplatse*, want ‘*in de keuken wil de stove niet branden*’ zegt hij. ‘*Kun jij die vermaken?*’ ‘Neen.’ De kachel staat op tien. ‘*Een mens mag geen koud hebben*’ gaat hij verder terwijl hij me begroet. Aan de muur krult de warme lucht de vergeelde zwart-wit foto’s, de diploma’s en de uitgeknipte krantenberichten op.

1 De verteller

Ieder document in de huiskamer heeft zijn eigen verhaal. En Albert vertelt het graag. Vertellingen over honden die in een wiel lopen om melk te karnen, over de slede die hij maakt om door de sneeuw brood rond te brengen, het relaas over de eerste Lichterveldse kajotters en hun Romereis, over zijn decoratie op het stadhuis, hoe hij zijn vrouw leert kennen... Hij onderhoudt me onvermoeibaar tot het klokketwaalf slaat. Dan moet hij eten. En een tukske doen.

Hij is van het jaar vier, toen Leopold II koning was. De lange warme zomer die het land teistert en de hitte van de stenen bakkersoven moeten de zwangerschap van zijn moeder, Pharaïlde Casier, niet comfortabeler gemaakt hebben. Maar Pharaïlde is het op dat moment gewoon kinderen te torsen. Zoals toen gebruikelijk bevalt ze thuis, op 19 december in het achterhuis van de bakkerij in de Ketelbuiserstraat. Het hoeveelste kind Albert precies is, weet hij niet meer. In totaal zetten bakker Jules D'Heedene en zijn vrouw veertien kinderen op de wereld. Tien ervan zijn jongens en Albert *'zit ergens in de midden'*. Zo'n nest jongelingen vergt organisatie en garandeert een permanente drukte in en om het huishouden. Op de noene roept moeder Pharaïlde haar kroost in twee shiften aan tafel. *'We konden maar met zes rond de keukentafel'*. Grote kommen soep of telloren pap. Tijdens de maaltijd leest men geregeld de brieven voor van nonkels en tantes die hun geluk zoeken in de Verenigde Staten. Vlees wordt weinig geserveerd, in tegenstelling tot aardappelen die in drie soorten en veelvuldig op het menu verschijnen. Maar Albert eet niet graag patatten. *'Smakt na blomme'*.

En een bakkerszoon weet maar al te goed wat *blomme* is. Net zoals zijn broers en zussen wordt Albert van jongs af aan getraind om mee te helpen in de bakkerij. Het deeg wordt met de voeten gekneed. Een ideaal werk voor de kleine *'en daar geraak je niet zomaar uit'*. In België is er van leerplicht geen sprake. Toch lopen de bakkerskinderen school. Eerst als kleuter naar de *'kleine schooltjes'*, vervolgens naar de knechtenschool in de Beverenstraat. Op zondag geeft meneer Six, de onderpastoor uit de Zwevezelestraat, les. Voorlichting in geen geval. *'De mensen werden dom gehouden'* zegt Albert ongezoeten. *'Kinderen kwamen uit de kolen, uit de mond of uit de kelder'*. Maandelijks krijgt Albert schoolgeld mee –want leren kost geld- en hij geeft het braaf af aan de meester of de juffrouw.

2 Jongensjaren voor de oorlog

In 't klooster gaat hij in 1910 voor de eerste maal ter communie. Voor die gelegenheid biedt de bakkerij haar klanten een koekje aan. Als de zesjarige op een morgen een koekje uit de trommel pikt en door zijn moeder betrapt wordt, dan moet hij het zonder pardon uitspugen, *'want men moet nuchter blijven voor de mis'*. Dagelijks gaan Albert en zijn broers en zussen naar de mis. Dat kost twee centiem. Op zondag krijgen ze vier centiem mee om het na de mis stevast in het snoepwinkeltje op te souperen. Naar school, naar de mis, meehelpen in het bedrijf en huiswerk maken... veel tijd om te stoeien is er niet in de bakkersfamilie.

Marbelen, hinkelen en dansen gebeurt op de schoolkoer en op straat. Vooral straten in aanleg vormen avontuurlijke en niet ongevaarlijke speelterreinen. Bij de aanleg van de Marktstraat wordt aarde aangevoerd omdat het gebied laaggelegen en drassig is. Albert herinnert dat kinderen met de railwagentjes en in de riolen stoeiden. *'Het loopt af op een accident'*.

Als Albert negen jaar is krijgt hij voor de eerste maal een halve frank drinkgeld. Het is zomer en op het marktplein staat de Margrietefoor. De ommegang brengt een even overweldigende als gezellige drukte tussen het station en de markt op de been. De jongeling ziet hoe de speciaal ingelegde treinen horden dagjestoeristen en bedevaarders aanvoeren. Via de Statiestraat trekken zij naar de kerk en de markt. Op het kerkplein kunnen de bedevaarders in elk huis koffie en koeken kopen.

Albert zelf verspeelt zijn geld op het rad met een pluimke (soort rad van fortuin). Een beurt kost vijf centiem en hij houdt geen cent meer over voor het vliegende wiel (een evenwichtsoefening), de vliegende madam, de draaimolen of voor een blad macarons. Als de kermis voorbij is en de tarwe en rogge van de velden, maken de jongens gewoonlijk een draak om op te steken. Daar hebben ze bruin inpakpapier voor nodig, en *wiedauwwissen*, *blompap* en *drakebucht*.

3 Oorlog

Maar tijdens de nazomer van '14 doorkruisen Ulhanen de akkers en een jaar later wordt het vliegeren verboden. Lichtervelde is bezet. Als het oprukkende Duitse leger eind 1914 tot stilstand komt, ligt Lichtervelde niet ver achter het front. Het dorp in het etappegebied betekent voor de vijandelijke soldaten een plek van ontspanning, een plaats om te genezen of om er begraven te worden. Daartoe is in de kerk een hospitaal ingericht en in de Torhoutstraat een kerkhof aangelegd. Albert gaat er met zijn makkers graag en vaak kijken. *'De Duitsers werden er zonder kist, in een deken gewikkeld in de grond gestopt'*.

Als de oorlog voorbij is, zit Alberts schoolperiode er eveneens op. De marbels worden doorgegeven aan een jonger gezinslid en nu komt de toptafel en een vogelpikblok op café in de plaats. Hij is een knaap van veertien en kan, mag of moet aan de slag in de bedrijvige zaak bij het station. Hij kent er het reilen en zeilen al. Men bakt er niet alleen gewoon brood, ook zwart brood voor de paarden. Soms wordt er gewerkt met zes man. Stoken gebeurt met hout afkomstig van 't Veld en van het rooien van Colpaerts bossen. Ter gelegenheid van een kaarting, de Margriete of een toevalig neergestreken circus, komt hij voortaan via de pas aangelegde Marktstraat of *het stretje* (de Kleine Statiestraat, nu Burgemeester Callewaertlaan) op klompen naar de markt. Loopt hij via de Statiestraat, dan passeert hij langs de overkant van de huidige site Vancoillie een danstent. De zaal uitgebaat door een zekere Fonteine is niet graag gezien bij de kerkelijke overheid. Men bekijkt het danspaleis als een oord van moreel en lichamelijk verderf en om het feesten te ontmoedigen dreigt de geestelijkheid zelfs met niet-kerkelijke begravingen. En de dreigementen kennen hun effect. Althans, Albert zou er nooit dansen. Als Albert 27 is, huwt hij met Gilberte Vandekerckhove uit de Zwevezelestraat die hij kent uit de *kleine schooltjes*. De plechtigheid heeft plaats om zeven uur in de morgen en twee uur later zit het bruidspaar op de trein, richting Lourdes.

We schrijven 1931 en voor Albert en Gilberte begin een ander hoofdstuk.